

DARIUSZ RACINOWSKI  
Zespół Szkół w Brdowie

## JÓZEF OPIC (1904-1988) – NAUCZYCIEL, WYCHOWAWCA I SPOŁECZNIK

Józef Opic żył, pracował i działał w trzech różnych okresach historii Polski w XX wieku. Początki przypadają na czas II Rzeczypospolitej, młodość to czas okupacji hitlerowskiej, a wiek dojrzały na lata systemu komunistycznego z całym jego bagażem. Każdy z etapów miał wpływ na jego życie i wywarł swoje piętno. Bez względu na okoliczności pedagog zawsze miał na uwadze dobro innego człowieka. Zachowane i dostępne dokumenty pozwalają dość dobrze prześledzić pracę i działalność Józefa Opica w okresie międzywojennym i w okresie Polski Ludowej. Niestety nie udało się dotrzeć do akt osobowych nauczyciela z okresu 1945-1965. Mimo poszukiwań i zapytań nie odnaleziono tych dokumentów. Nie ma ich w archiwum szkoły w Brdowie, Babiaku, w archiwum gminy Babiak ani w Kuratorium Oświaty w Poznaniu. Odnalezienie i przejrzanie w/w dokumentów pozwoliłoby jeszcze dokładniej przeanalizować jego pracę jako nauczyciela i kierownika szkoły.

\*\*\*

Józef Opic urodził się 2 listopada 1904 roku w miejscowości Międzyzlesie (gmina Władysławów), w powiecie konińskim (obecnie powiat turecki)<sup>1</sup>. Ochrzczony został w kościele pw. św. Michała Archanioła w Russocicach w dniu 4 listopada 1904 roku przez księdza proboszcza parafii – Ignacego Zbirochowicza<sup>2</sup>. Był synem Franciszka i Franciszki z domu Połatyńskiej. Ojciec tkacz, prowadził działalność kupiecką<sup>3</sup>.

Po ukończeniu trzech lat Gimnazjum w Koninie, w 1923 roku<sup>4</sup> rozpoczął naukę w Miejskim Seminarium Nauczycielskim im. Ewarysta Estkowskiego w Łodzi. Naukę pobierał tam przez sześć lat<sup>5</sup>. W tym czasie uczył się następujących przedmiotów ogólnych: religia, język polski, język niemiecki, historia, nauka o Polsce współczesnej, geografia, matematyka, fizyka (z elementami chemii i mineralogii), biologia (z elementami botaniki, zoologii i astronomii z fizjologią), higiena, muzyka (śpiew i gra na skrzypcach), ćwiczenia cieleśne, rysunki, roboty ręczne. Miał też zajęcia specjalistyczne związane z pracą w szkole.

<sup>1</sup> Archiwum Państwowe w Poznaniu. Oddział w Koninie [dalej: APP OK], Inspektor Szkolny w Kole, Akta Józefa Opica nr 174 [dalej: ISK AJO], Poświadczenie obywatelstwa z dnia 13 września 1933 r., k. 2.

<sup>2</sup> APP OK, ISK, AJO, Odpis wyciągu aktu urodzenia z ksiąg parafialnych stanu cywilnego z roku 1904, k. 253.

<sup>3</sup> Tamże

<sup>4</sup> APP OK, ISK, AJO, Dyplom na nauczyciela szkół powszechnych, nr 22, z dnia 15 czerwca 1929 roku, k. 11.

<sup>5</sup> APP OK, ISK, AJO, Życiorys Józefa Opica napisany 5 grudnia 1937 roku, k. 51.

Były to: pedagogika (z psychologią, nauką o dziecku i historią wychowania) oraz praktyki pedagogiczne<sup>6</sup>. Szkołę ukończył 15 czerwca 1929 roku. Otrzymał pozytywną opinię oraz zdał egzamin dyplomowy na nauczyciela szkół powszechnych<sup>7</sup>.

Jako absolwent studium nauczycielskiego, zwrócił się, 9 lipca 1929 roku, z podaniem do Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego z prośbą o możliwość zatrudnienia. Napisał w nim:

Niniejszym proszę uprzejmie o zaoferowanie mi posady nauczycielskiej. O ile byłoby to możliwe, prosiłbym o udzielenie mi powyższej w powiecie tureckim<sup>8</sup>.



*Józef Opic*  
Źródło: Archiwum autora

Inspektor Szkolny w Kole skierował Józefa Opica, mieszkającego wówczas w Pabianicach, do pracy w Brdowie, ale w powiecie kolskim. W piśmie wysłanym do przyszłego nauczyciela napisał:

Niniejszym angażuję Pana w charakterze nietatowego płatnego od godzin nauczyciela publicznej szkoły powszechnej w Brdowie gm. Lubotyń [...]. Naukę prowadzić Pan będzie w wymiarze 30 godzin tygodniowo<sup>9</sup>.

<sup>6</sup> Tamże, Dyplom na nauczyciela szkół powszechnych, z dnia 15 czerwca 1929 r., k. 11.

<sup>7</sup> Tamże.

<sup>8</sup> Tamże, Podanie Józefa Opica z dnia 9 lipca 1929 r., k. 131.

<sup>9</sup> Tamże, pismo inspektora szkolnego w Kole – W. Falkowskiego do Józefa Opica z dnia 31 sierpnia 1929 r., k. 20.

Pierwszą pracą zawodową, w charakterze nauczyciela, rozpoczął 1 września 1929 roku w Publicznej Szkole Podstawowej w Brdowie. Od 1 września 1929 roku realizowano w niej program szkoły sześcioklasowej, mimo że Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego oficjalnie zmieniło strukturę szkoły i podniosło ją do sześcioklasowej szkoły powszechnej z dniem 1 września 1931 roku<sup>10</sup>. Podniesienie stopnia organizacyjnego szkoły spowodowało konieczność zatrudnienia dodatkowego nauczyciela. Józef Opic zatrudniony został, jako nauczyciel nieetatowy<sup>11</sup> w wymiarze 30 godzin tygodniowo, na jeden rok szkolny do 30 września 1930 roku<sup>12</sup>. Już w czasie wakacji, bo 1 sierpnia 1930 roku, inspektor szkolny w Kole mianował go tymczasowym nauczycielem Publicznej Szkoły Powszechnej w Brdowie. 7 sierpnia Józef Opic objął stanowisko i złożył przyrzeczenie służbowe przyjęte przez Walentego Falkowskiego – inspektora szkolnego w Kole<sup>13</sup> w obecności dwóch świadków. Składając przyrzeczenie, powiedział:

w wykonywaniu swych obowiązków służbowych szczególnie w zakresie wychowania i nauczania powierzonej mi młodzieży, przyczyniać się będę ze wszystkich sił do ugruntowania wolności, niepodległości i potęgi Rzeczypospolitej Polskiej, której zawsze wiernie służyć będę. Wszystkich obywateli kraju w równym mając zachowaniu, przepisów prawa strzec będę pilnie, obowiązki swego stanowiska spełniać gorliwie i sumiennie, polecenia mych przełożonych wykonywać dokładnie a tajemnicy urzędowej dochowam. Tak przyrzekam<sup>14</sup>.

Na podstawie zachowanego stanu zatrudnienia nauczycieli i przydziału czynności na dzień 1 grudnia 1930 roku w brdowskiej szkole wynika, że Józef Opic uczył języka niemieckiego i gimnastyki w klasach III-VII oraz wszystkich przedmiotów w pierwszej klasie w wymiarze 30 godzin tygodniowo<sup>15</sup>.

W tym samym roku dwudziestosześcioletni Józef Opic zawarł związek małżeński z dwudziestodwuletnią Heleną z domu Janowską. Ślub odbył się 27 września 1930 roku w kościele parafialnym Najświętszej Marii Panny w Pabianicach<sup>16</sup>. Młodzi małżonkowie przeprowadzili się do Brdowa. Tu 21 września 1931 roku urodził się pierwszy syn Jerzy Franciszek Opic<sup>17</sup>, a w 1934 – drugi syn Sławomir.

W styczniu 1931 roku w brdowskiej szkole powołano Koło Przyjaciół Harcerstwa. Opic był jednym z kilku pedagogów, który podjął się pracy na rzecz nowej organizacji. Wśród zadań koła było udzielanie drużynom harcerskim pomocy materialnej. Członkowie koła przy pomocy grona nauczycielskiego przygotowali przedstawienie amatorskie, z którego dochód przeznaczono na organizację kolonii dla harcerzy brdowskiej szkoły<sup>18</sup>.

<sup>10</sup> Archiwum Państwowe w Poznaniu. Oddział w Koninie. Inspektorat Szkolny w Kole. Szkoła Powszechna w Brdowie: organizacja, historia, akta obrazujące działalność 1924-1939, sygn. 158, Szkoła w Brdowie. Organizacja szkoły, (dalej: APP OK. ISK SPB)

<sup>11</sup> APP OK, ISK, AJO, Życiorys Józefa Opica z dnia 5 grudnia 1937 r., nr 51. Zaświadczenie Inspektora Szkolnego w Kole z dnia 3 marca 1939 r., k. 66.

<sup>12</sup> Tamże.

<sup>13</sup> Tamże, Mianowanie, pismo inspektora szkolnego w Kole – W. Falkowskiego do Józefa Opica z dnia 8 lipca 1930 r., k. 22.

<sup>14</sup> Tamże, Treść przyrzeczenia złożona przez Józefa Opica dnia 7 sierpnia 1930 r. w Kole, k. 70.

<sup>15</sup> Tamże, sygn. 158, Szkoła w Brdowie. Organizacja. V Nauczyciele i inni funkcjonariusze szkolni, k. 264.

<sup>16</sup> Tamże, Świadcstwo ślubu wydane na podstawie ksiąg metrykalnych za rok 1930, k. 7.

<sup>17</sup> Tamże, Świadcstwo urodzenia i chrztu z aktu 93 sporządzonego w 1931 r., w kościele paraf. w Brdowie, k. 9.

<sup>18</sup> APP, OK, ISK, SPB, sygn. 158, Drużyny harcerskie w publicznej szkole powszechnej w Brdowie – sprawozdanie opiekuna za rok 1930/1931 z dnia 7 grudnia 1931 r., k. 256.

Józef Opic w grudniu 1931 roku został Okręgowym Komisarzem Społecznym II Społecznego Spisu Ludności RP w powiecie kolskim. Za swą działalność został odznaczony przez Generalnego Komisarza Spisowego odznaką „Za ofiarną pracę”<sup>19</sup>.

Po dwuletniej nieprzerwanej pracy<sup>20</sup> w Publicznej Szkole Powszechnej w Brdowie dnia 22 listopada 1932 roku Opic stanął przed Państwową Komisją Egzaminacyjną dla Nauczycieli Publicznych Szkół Powszechnych w Łęczycy, aby zdać praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych. Jak napisał z swoim życiorysie, egzamin praktyczny złożył w Publicznej Szkole Powszechnej w Brdowie<sup>21</sup>. Zaliczając egzamin, uzyskał kwalifikacje zawodowe do ustalenia w publicznych szkołach powszechnych<sup>22</sup>. Po zdaniu egzaminu praktycznego Józef Opic z dniem 1 grudnia 1932 roku, dekretem inspektora szkolnego w Kole, został mianowany stałym nauczycielem publicznych szkół powszechnych<sup>23</sup>. Otrzymał stały etat w wysokości 30 godzin tygodniowo w Publicznej Szkole Powszechnej w Brdowie. Na ręce Inspektora Szkolnego w Kole, w dniu 23 stycznia 1933 roku, Józef Opic złożył przysięgę, która była identyczna do tej złożonej w 1930 roku z jedną tylko różnicą. Przysięga zaczynała się od słów „Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu” i kończyła słowami „Tak mi Panie Boże dopomóż”<sup>24</sup>. Dokument ten był zwieńczeniem pierwszego etapu rozwoju zawodowego, umożliwiającego stabilizację zawodową.

W dniach 17-29 lipca 1933 roku Józef Opic uczestniczył w szkoleniu „Kurs programowo-ustrojowy Związku Nauczycielstwa Polskiego”. W ramach kursu zapoznał się m.in. z zagadnieniami: podstawy psychologiczne projektów nowych programów, konstrukcja nowych programów, ustawa ustrojowa i ustrój szkoły powszechnej, zagadnienia regionalizmu w nowych programach. Zapoznał się również szczegółowo z projektami programów ze wszystkich przedmiotów nauczania w szkole powszechnej. Uczestnicy kursu odbyli także kilka wycieczek, w tym m.in. do fabryki papieru, przemysłu włókienniczego i etnograficzną na dożynki i wesele wiejskie<sup>25</sup>.

Z okazji imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego nauczyciele szkoły w Brdowie zorganizowali w 1935 roku uroczystą akademię dla dzieci i dorosłych. Wśród organizatorów uroczystości był też Opic, który wygłosił specjalne przemówienie<sup>26</sup>.

W latach 1933-1939 J. Opic uczył we wszystkich klasach Publicznej Szkoły Powszechnej w Brdowie. Wykładał następujące przedmioty: język polski, język niemiecki, historia, geografia, przyroda, arytmetyka, śpiew, rysunek, ćwiczenia cieleśne (gimnastyka) i zajęcia praktyczne. W roku szkolnym 1933/1934 uczył wszystkich przedmiotów, oprócz religii, w drugiej klasie<sup>27</sup>. W roku szkolnym 1936/1937 natomiast uczył wszystkich przedmiotów

<sup>19</sup> Archiwum Rodzinne Jerzego Opica (dalej: ARJO), Zaświadczenie GUS z dnia 10 czerwca 1932 r., k. 34.

<sup>20</sup> Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych, art. 8, (Dz. U.R.P. nr 28, poz. 258).

<sup>21</sup> APP OK, ISK, AJO, Życiorys Józefa Opica z dnia 5 grudnia 1937 r., k. 51.

<sup>22</sup> Tamże, Świadectwo praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych, k. 11.

<sup>23</sup> Tamże, Dekret ustalenia z dnia 23 stycznia 1933 r. wydany przez inspektora szkolnego w Kole – W. Falkowskiego, k. 24.

<sup>24</sup> Tamże, Treść przysięgi złożona przez Józefa Opica dnia 23 stycznia 1932 r. w Kole, k. 71.

<sup>25</sup> Tamże, Zaświadczenie z dnia 29 lipca 1933 r.

<sup>26</sup> APP, OK, ISK, SPB, sygn. 158, Protokół z posiedzenia Rady Pedagogicznej w dniu 12 marca 1935 r., k. 141.

<sup>27</sup> Tamże, sygn. 158, Sprawozdanie z organizacji pięcioklasowej publicznej szkoły powszechnej w Brdowie z dnia 2 października 1937 r.

w pierwszej klasie. Był także wychowawcą tej i IV klasy<sup>28</sup>. Wcześniej był wychowawcą klas drugich. Pod koniec lat trzydziestych pełnił funkcję sekretarza Rady Pedagogicznej.

W czasie pracy w Brdowie Józef Opic kilkakrotnie był oceniany przez kierowników szkoły i władze nadrzędne. Zawsze otrzymywał oceny pozytywne. W teczce personalnej, w jej tajnej części, zachowały się trzy opinie, napisane przez kierowników szkoły w Brdowie. Pierwszą opinię o Józefie Opicu i jego pracy napisał Wincenty Byczkowski – p.o. kierownika szkoły w roku szkolnym 1934/1935. Czytamy w niej:

Pracuje sumiennie, jest punktualny i obowiązkowy. Czyni na ogół zadość postulatom dydaktycznym.[...] Jest pogodny w obęjściu z dziećmi i uprzejmy w stosunku do rodziców i personelu nauczycielskiego.[...] Poza służbą zachowuje się z taktem odpowiadającym powadze stanu nauczycielskiego.[...] Jest zrównoważony, jednak mało energiczny, nie zawsze panuje nad klasą<sup>29</sup>.

Kolejną opinię wystawił pełniący obowiązki kierownika szkoły w roku szkolnym 1936/1937 Marian Janowski. Napisał w niej m.in.:

Nauczyciel bardzo sumienny, pilny i chętny. Przy nauczaniu stara się o pomoce i z pewnym zamięłowaniem gromadzi je, względnie wykonuje sam [...]. W stosunku do dzieci przyjazny. Z miejscową ludnością żyje dobrze. Chętnie interesuje się sprawami szkolnymi poza lekcjami i przykłada się pracę. W pracy społecznej bierze dość czynny udział i pracuje z zamięłowaniem. Poczucie solidarności pracy dość duże. [...]<sup>30</sup>.

Zupełnie inną, odmienną, opinię o nauczycielu sporządził ten sam kierownik przy okazji kolejnej oceny jego pracy. Można w niej przeczytać, że:

[...] Obowiązki swe wypełnia sumiennie, lecz nie jest zbyt zapalonym i oddanym szkole nauczycielem. Nie wykazuje zamięłowania do pracy nad podniesieniem całości dobra szkoły. Po odbyciu swych obowiązkowych godzin, sprawy szkolne go nie obchodzą. [...] O dalsze kształcenie nie dba.[...] W stosunku do przełożonych i reszty grona nauczycielskiego dość lojalny. Mało posiada własnej inicjatywy i samodzielności. Uczciwy i koleżeński.[...]<sup>31</sup>.

Trudno dziś dociec, jaki był powód zmiany opinii kierownika szkoły o nauczycielu.

Kadra nauczycielska brdowskiej szkoły udzielała się w organizacjach, które prowadziły działalność i krzewiły różne formy oświaty pozaszkolnej. W Związku Strzeleckim, w drużynach żeńskiej i męskiej, pracowali nauczyciele: Maria Petrykowska, Stanisława Bałtruszajtysówna, Jan Galewski i Józef Opic. Wraz z innymi pedagogami i mieszkańcami Brdowa zorganizował 5 lutego 1933 roku zabawę strzelecką dla miejscowej społeczności. Reporter „Gazety Kolskiej” pisał, pełen entuzjazmu, o tym wydarzeniu:

<sup>28</sup> Tamże, sygn. 158, Projektowane zatrudnienie sił nauczycielskich w roku szkolnym 1936/1937.

<sup>29</sup> APP OK, ISK, AJO, Opinia o p. Opicu Józefie, nauczycielu 6-cio kl. szkoły powszechnej w Brdowie napisana przez p.o. kierownika szkoły Wincentego Byczkowskiego, k. 84.

<sup>30</sup> Tamże, Opic Józef. Opinia napisana przez p.o. kierownika szkoły Mariana Janowskiego.

<sup>31</sup> Tamże, Opinia p. Opic Józef. napisana przez kierownika szkoły Mariana Janowskiego przy ocenie pracy nauczyciela w dniu 21 grudnia 1938 r., k. 82.

[...] zabawa wypadła wspaniale i znalazła poparcie przez szereg osób, które same pracujące społecznie, uważały za swój obowiązek przyjść pomimo deszczu, poprzeć cel strzelecki i ocenić pracę dzielnego Komitetu<sup>32</sup>.

Kończąc swą relację z Brdowa dziennikarz dodał:

Niechaj więc nadal oddziały żeński i męski Związku Strzeleckiego w Brdowie, pokrzepione powodzeniem, nie zważają na różne przeszkody lokalne i poparci przez Grono Nauczycielskie, z wiarą idą naprzód, jak przystoi na dzielne obywatelki i dzielnych obywateli – żołnierzy<sup>33</sup>.

W czerwcu 1935 roku ukończył kurs stopnia podstawowego Związku Straży Pożarnych RP<sup>34</sup>. Powierzano mu odpowiedzialne funkcje w Ochotniczej Straży Pożarnej i Kółku Rolniczym w Brdowie<sup>35</sup>. W Zarządzie straży pełnił funkcję sekretarza<sup>36</sup>. Na zebraniu wyborczym dnia 22 kwietnia 1935 roku Józef Opic został wybrany na naczelnika jednostki. Stowarzyszenie Ochotnicza Straż Pożarna w Brdowie zostało zarejestrowane i wpisane do rejestru stowarzyszeń Urzędu Wojewódzkiego Łódzkiego 14 grudnia 1935 roku<sup>37</sup>. Zachowało się sprawozdanie sporządzone przez starszego posterunkowego Policji Państwowej w Babiaku będące poufnym wywiadem dotyczącym osób wybranych do Zarządu straży. Dokument ten został sporządzony na prośbę starosty kolskiego. Zawiera on krótkie charakterystyki osób. Czytamy w nim o Józefie Opicu:

Naczelnik Józef Opic – [...] żonaty, Polak, katolik, nauczyciel szkoły powszechnej w Brdowie [...] nie karany, pod sądami, śledztwem, dozorem policyjnym ani kuratelą nie jest, opinię posiada dobrą, politycznie należy do BBWR<sup>38</sup>.

Nauczyciel Józef Opic działał też w Kółku Rolniczym, które założono w 1929 roku<sup>39</sup>. Zarejestrowane zostało w Urzędzie Wojewódzkim Łódzkim dnia 21 lipca 1931 roku<sup>40</sup>. Działo przez kilka lat. Opic pełnił w nim funkcję sekretarza. Starosta kolski w piśmie z dnia 24 listopada 1937 roku przesłanym do Urzędu Wojewódzkiego Łódzkiego

<sup>32</sup> Z.P., *W osadzie Brdów wre życie strzeleckie*, „Gazeta Kolska” 1933, nr 8, s.1.

<sup>33</sup> Tamże, s.1.

<sup>34</sup> ARJO, Świadectwo ukończenia kursu z dnia 2 czerwca 1935 r., k. 8.

<sup>35</sup> APP, OK, ISK, SPB, sygn. 158, Protokół z posiedzenia odbytego w dniu 16 września 1934 r., k. 194-195.

<sup>36</sup> Archiwum Państwowe w Poznaniu, Urząd Wojewódzki Poznański, Stowarzyszenia Ochotniczej Straży Pożarnej Powiatu Kolskiego (dalej: APP, UWP, SOSPPK), sygn. 1105, podanie do Wojewody Łódzkiego w sprawie zarejestrowania straży z dnia 7 kwietnia 1935 r., k. 331.

<sup>37</sup> Archiwum Państwowe w Łodzi, Urząd Wojewódzki Łódzki [Dalej: APŁ, UWŁ], Skorowidz Stowarzyszeń – Koło, sygn. 452. Grupa III Zrzeszenia Ogólnopolskie – Straże Pożarne, lp. 13, Brdów, L. rejestru 1280, 14 grudnia 1935 r., k. 10.

<sup>38</sup> APP, UWP, SOSPPK, sygn. 1105, sprawozdanie z 17 czerwca 1935 r. z poufnego wywiadu, k. 337.

<sup>39</sup> Kółko Rolnicze w Brdowie zostało założone 18 marca 1929 r. Na prezesa wybrano Leona Szytylera z Radoszewic – właściciela ziemskiego. *Założenie Kółka Rolniczego „Brdów”*, „ABC Kolskie. Organ powiatów Kolskiego-Konińskiego-Słupeckiego i Tureckiego” 1929, nr 82, s.1.

<sup>40</sup> APŁ, UWŁ, Skorowidz Stowarzyszeń – Koło, sygn. 452, Grupa V Zrzeszenia – Gosp. – Rzem., „Kółka Rolnicze”, lp. 52, Brdów, L. rejestru 2857, 21 lipca 1931 r., k. 42.

przedstawił listę stowarzyszeń, które działały i tych, które zakończyły działalność. Wśród tych, które przestały działać, znalazło się także Kółko Rolnicze w Brdowie<sup>41</sup>.

W październiku 1938 roku przeszedł szkolenie w obronie przeciwlotniczo-gazowej zorganizowane przez Ligę Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej pod wysokim protektoratem Prezydenta Rzeczypospolitej<sup>42</sup>.

Zgodnie z obowiązującym wówczas prawem nauczyciel po przepracowaniu w szkole, łącznie i nieprzerwanie, 9 lat przechodził automatycznie do IX grupy uposażenia. Wiązało się to z odpowiednio wyższym wynagrodzeniem. Józef Opic takiego awansu z dniem 1 stycznia 1939 roku nie otrzymał, więc odwołał się do Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w Poznaniu. Kuratorium w odpowiedzi argumentowało, że:

wniosek p. Opica o zaliczenie czasu pracy w charakterze nauczyciela dochodzącego /płatnego od godzin/ w roku szkolnym 1929/30 nie został rozpatrzony, gdyż w aktach wymienionego brakuje zaświadczenia urzędowego od kiedy, do kiedy i w jakim wymiarze godzin udzielał rzeczywiście nauki<sup>43</sup>.

Po dokładnej analizie zgromadzonej dokumentacji i wymianie pism między Kuratorium a Inspektoratem w Kole naczelnik biura personalnego w Poznaniu przesłał pismo Józefowi Opicowi, w którym zawiadomił go, że nie przysługuje mu z dniem pierwszego stycznia IX grupa zaszerogowania. Uzasadnił to następująco:

[...] Służbę nauczycielską Pana liczy się od dnia 1 stycznia 1930 r. Czas pracy w charakterze nauczyciela nieetatowego /płatnego od godzin/ nie podlega ustawowemu zaliczeniu do czasu służby nauczycielskiej<sup>44</sup>.

Józef Opic odwołał się od tej decyzji do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Do dokumentacji dołączył zaświadczenie o pracy w charakterze nauczyciela nieetatowego w spornym czasie<sup>45</sup>. Inspektor Szkolny w Kole, mając wątpliwości, zwrócił się do kierownika szkoły w Brdowie z zapytaniem i prośbą o pilne wyjaśnienie, na jakiej podstawie wydał zaświadczenie o pracy nauczyciela w Brdowie w spornym czasie<sup>46</sup>. Kierownik szkoły Marian Janowski w odpowiedzi napisał, że decyzję podjął po analizie protokołów Rady Pedagogicznej z 1939 roku oraz pism Inspektora Szkolnego w Kole z 1929 roku<sup>47</sup>. Pod koniec lipca 1939 roku Kuratorium w Poznaniu poinformowało Józefa Opica, że zalicza mu:

<sup>41</sup> Tamże, Stowarzyszenia zlikwidowane 1937, sygn. 243, Pismo Starosty Kolskiego zawierającego wykaz stowarzyszeń aktywnych i nieaktywnych w powiecie kolskim z dnia 24 listopada 1937 r., poz. 96, k. 528.

<sup>42</sup> ARJO, Zaświadczenie ukończenia kursu z dnia 30 października 1938 r., k. 221.

<sup>43</sup> APP OK, ISK, AJO, Pismo Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w Poznaniu do Inspektoratu Szkolnego w Kole z dnia 10 lutego 1939 r., k. 103.

<sup>44</sup> Tamże, Pismo Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w Poznaniu do Józefa Opica nauczyciela Publicznej Szkoły Powszechnej w Brdowie z dnia 1 maja 1939 r., k. 97.

<sup>45</sup> Tamże, Pismo Inspektora Szkolnego w Kole do Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w Poznaniu z dnia 3 czerwca 1939 r., k. 95.

<sup>46</sup> Tamże, Pismo Inspektora Szkolnego w Kole do kierownictwa szkoły w Brdowie z dnia 7 czerwca 1939 r., k. 93.

<sup>47</sup> Tamże, Pismo Kierownika szkoły w Brdowie do Inspektora Szkolnego w Kole z dnia 15 czerwca 1939 r., k. 92.

do czasu służby nauczycielskiej czas pracy w charakterze nauczyciela nieetatowego od dnia 1 września 1929 r. do dnia 6 sierpnia 1939 r. tj. ogółem 11 miesięcy 6 dni<sup>48</sup>.

Kuratorium w Poznaniu w innym piśmie poinformowało nauczyciela, że uchyliło swoją wcześniejszą decyzję z dnia 1 maja 1939 roku i przyznała mu z dniem 1 stycznia 1939 roku IX grupę uposażenia<sup>49</sup>. Wyrównanie wynagrodzenia nauczyciel miał otrzymać w terminie późniejszym. Mało prawdopodobne jest, że takie otrzymał. Wybuch II wojny światowej spowodował zmianę wszystkich planów i działań.

Po agresji hitlerowców na Polskę Józef Opic nie przerwał swej działalności zawodowej i społecznej. We wrześniu 1939 roku w nowym, bo oddanym do użytku w 1938 roku, budynku brdowskiej szkoły mieścił się lazaret. Znaleźli w nim schronienie uciekinierzy z zachodu Polski, którzy zmierzali na wschód. Wśród nich było wielu rannych i chorych<sup>50</sup>. W dniu 10 października 1939 roku kierownik szkoły otrzymał nakaz otwarcia szkoły z dniem 15 października. Do pracy, obok innych nauczycieli, stawiał się także Józef Opic. Nauka w szkole trwała tylko do pierwszego listopada. Następnego dnia kierownik szkoły otrzymał nakaz zwołania zebrania nauczycieli uczących w szkole. Podczas zebrania nauczyciele zostali aresztowani przez hitlerowców i zabrani do Izbicy Kujawskiej a następnie do Koła. Nauczycielki przetrzymywano w klasztorze a nauczycieli w kolskim więzieniu<sup>51</sup>. Na skutek intensywnych działań żony Heleny, wraz z innymi żonami nauczycieli, która poświęciła swój złoty pierścionek z brylantem, by przekupić okupantów, Józef Opic i inni aresztowani nauczyciele powrócili do domów<sup>52</sup>. Po uwolnieniu z aresztu nie powrócił do pracy w szkole, gdyż ta była zamknięta dla polskich dzieci. Aby utrzymać rodzinę, pracował jako ogrodnik w majątku ziemskim Jerzego Leopolda Sztyltera (Stiltera) w pobliskich Radoszewicach<sup>53</sup>. Podobnie uczyniła Kazimiera Jabłońska, nauczycielka brdowskiej szkoły po II wojnie światowej. Udało jej się zarejestrować do pracy w majątku Radoszewice w charakterze pomocnika ogrodnika<sup>54</sup>, przez co uchroniła się przed wywiezieniem w głąb Rzeszy.

W listopadzie 1941 roku rozpoczęły się przesiedlenia i wywozy na roboty do III Rzeszy. Do stodoły klasztoru Ojców Paulinów w Brdowie okupant zwiózł 40 rodzin (210 osób), w tym rodzinę Józefa Opica. Została ona zakwalifikowana do wywozu. Na szczęście w ostatniej chwili rozkaz się zmienił i Opic wraz z rodziną trafił do pobliskiej Izbicy Kujawskiej, gdzie pracował w kancelarii drobnego niemieckiego przedsiębiorcy<sup>55</sup>. Mieszkając i pracując w Izbicy Kujawskiej, prowadził też tajne nauczanie wraz z innymi nauczycielami. Swój wolny czas, narażając się na szykany okupanta, poświęcił nauczaniu młodego pokolenia Polaków. Od 15 stycznia 1944 roku miał status zakładnika z obowiązkiem meldowania się na posterunku żandarmerii. Ostatni raz zameldował się 15 stycznia 1945 roku<sup>56</sup>.

<sup>48</sup> Tamże, Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w Poznaniu do Józefa Opica nauczyciela Publicznej Szkoły Powszechnej w Brdowie z dnia 25 lipca 1939 r., k. 88.

<sup>49</sup> Tamże.

<sup>50</sup> J. Zbudniewek, *Dzieje osady brdowskiej*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1984, T. XXXI, z. 4, s. 186.

<sup>51</sup> Kronika Szkoły Podstawowej w Brdowie (dalej: KSPB), Rok 1939/40-1945, s. 3.

<sup>52</sup> List Jerzego Opica do autora tekstu z dnia 15 września 2013 r. Syn Jerzego Opica zawarł w liście swoje wspomnienia i ustalenia dotyczące pracy ojca w Brdowie.

<sup>53</sup> Tamże.

<sup>54</sup> Archiwum Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego [dalej: AZG, ZNP], Kazimiera Jabłońska, Brdów, pow. kolski, ankieta KOSP 1961, sygn. 24/420, nr 8/2, Pismo do KOSP z dnia 16 kwietnia 1961, k. 2.

<sup>55</sup> List Jerzego Opica do autora....

<sup>56</sup> Tamże.



Po ucieczce Niemców z Brdowa w dniu 19 stycznia 1945 roku i wkroczeniu Armii Czerwonej oraz Wojska Polskiego w dniu 21 stycznia 1945 roku wyzwolono Brdów<sup>57</sup>. Józef Opic stawiał się do pracy tuż po 5 lutego 1945 roku<sup>58</sup>. Mimo ciekawych propozycji podjęcia pracy w Pabianicach i w Łodzi, pozostał wierny swemu dotychczasowemu miejscu<sup>59</sup>. Już 13 lutego 1945 roku w brdowskiej szkole rozpoczęły się pierwsze zajęcia, które prowadzili nauczyciele uczący przed wojną, wśród nich także Józef Opic. Rok szkolny zakończył się 15 lipca 1945 roku<sup>60</sup>.

Rok szkolny 1945/1946 rozpoczął się w Brdowie 4 września nabożeństwem w kościele parafialnym. Nauka w budynku szkoły rozpoczęła się dopiero 17 września 1945 roku<sup>61</sup>. Wynikało to z konieczności przeprowadzenia remontu budynku, który zajmowany był w czasie II wojny światowej przez okupanta. Ponieważ nauczycieli było za mało, a dzieci dużo, połączono kilka oddziałów. Józef Opic został wychowawcą klasy IV. Uczył historii, matematyki, rysunku, zajęć praktycznych i gimnastyki. Razem miał 30 godzin w tygodniu<sup>62</sup>.

W tym samym roku podjął się dzieła zorganizowania w szkole Spółdzielni Uczniowskiej (SU)<sup>63</sup>. Był jej opiekunem w latach 1945-1947. Już pod koniec stycznia nauczyciel poinformował na posiedzeniu Rady Pedagogicznej, że do organizacji zapisało się 95. członków<sup>64</sup>. Na zakończenie roku 1945/1946 działający sklepik szkolny, wypracował nawet zysk w gotówce oraz materiałach szkolnych<sup>65</sup>. Nie udało się tylko zrealizować ciekawego, jak się wydaje, pomysłu, aby na działce przy szkole posiać rumianek. Winą za ten stan rzeczy obarczono urząd gminy, który nie przygotował we właściwym czasie gruntu pod zasiew<sup>66</sup>. W następnym roku szkolnym SU przeznaczyła z zysku 1000 zł na wykonanie ławek szkolnych<sup>67</sup>. W wakacje 1946 roku powierzono Opicowi organizację i kierowanie letnimi koloniami dla ok. 100 dzieci z Koła i Dąbia<sup>68</sup>.

Po wyjeździe kierownika szkoły, Mariana Janowskiego w dniu 30 października 1946 roku, nowym jej kierownikiem został Józef Opic<sup>69</sup>. Pozostał na tym stanowisku przez 19 lat do momentu przejścia na emeryturę. Nowe obowiązki w szkole spowodowały, iż mniej godzin poświęcał na pracę przy tablicy. W następnych latach uczył dzieci matematyki, najczęściej w klasach najstarszych, oraz prowadził zajęcia z gimnastyki i robót ręcznych. Pełnił także funkcję wychowawcy kolejnych klas<sup>70</sup>. Żyjący jeszcze jego wychowankowie zgodnie twierdzą, że był nauczycielem i wychowawcą wymagającym, ale także

<sup>57</sup> KSPB, rok szkolny 1945, s. 3.

<sup>58</sup> Tamże, s. 4.

<sup>59</sup> List Jerzego Opica do autora....

<sup>60</sup> Tamże, s. 4.

<sup>61</sup> Tamże, s. 4.

<sup>62</sup> Księga Protokołów Rady Pedagogicznej w Brdowie (dalej: KPRPB), 11 września 1945-23 czerwca 1951, sygn. 1, Protokół nr 1 z dnia 11 września 1945 r., pkt. 2.

<sup>63</sup> Tamże, Protokół nr 3 z dnia 1 grudnia 1945 r.

<sup>64</sup> Tamże, Protokół nr 4 z dnia 29 stycznia 1946 r.

<sup>65</sup> Tamże, Protokół nr 8 z dnia 24 czerwca 1946 r.

<sup>66</sup> Tamże, Protokół nr 7 z dnia 14 maja 1946 r.

<sup>67</sup> Tamże, Protokół nr 4 z dnia 28 stycznia 1947 r.

<sup>68</sup> KSPB, rok szkolny 1945/1946, s. 6.

<sup>69</sup> Tamże, rok szkolny 1946/1947, s. 7.

<sup>70</sup> Por. KPRPB, sygn. 1.

serdecznym. Z troską pochylał się nad problemami powierzonych mu dzieci. W kontaktach z dziećmi i rodzicami był taktowny. Nie zdarzało się, żeby uraził ucznia bądź rodzica, mimo iż często rozwiązywał trudne problemy wychowawcze lub pedagogiczne.

Przez pierwsze lata po zakończeniu II wojny światowej do szkoły przyszło kilka tzw. „wojennych” roczników. Byli to uczniowie, którzy w normalnym czasie nie podjęli nauki w szkole. Dużym wyzwaniem było wyedukowanie tych uczniów. Józef Opic wraz z innymi nauczycielami poświęcił się temu zadaniu bez reszty. Wiele trudu włożył w uczenie dzieci „przerośniętych”, tak by mogły jak najszybciej uzupełnić i nadrobić braki edukacyjne. W dniu 13 września 1948 roku rozpoczęły się zajęcia na kursie w zakresie siedmioletniej szkoły podstawowej. Jednym z nauczycieli był Opic<sup>71</sup>. Podjął się także kształcenia dorosłych na zajęciach wieczorowych prowadzonych w brdowskiej szkole. 19 listopada 1949 roku rozpoczęły się zajęcia na kursach dla dorosłych analfabetów, które między innymi prowadził Opic. Kursy nauki początkowej dla dorosłych rozpoczęły się w brdowskiej szkole we wrześniu 1950 roku. Opic prowadził zajęcia z matematyki i nauki o Polsce. Zajęcia odbywały się dwa razy w miesiącu<sup>72</sup> i zakończyły się egzaminem w dniu 12 kwietnia 1951 roku<sup>73</sup>.

Jako kierownik szkoły wraz z nauczycielami pracującymi w brdowskiej szkole poddany był wzmoczonej indoktrynacji ideologicznej. Jedną z jej form były szkolenia kończące się egzaminami. Egzamin z dokształcania ideologicznego odbył się 19 maja 1951 roku w brdowskiej szkole. Przystąpiło do niego czworo pedagogów w tym Józef Opic. Zdali egzamin z pozytywnym wynikiem<sup>74</sup>. Ci sami nauczyciele 17 kwietnia 1952 roku zdawali kolejny egzamin z dokształcania ideologicznego w Kole i 11 maja w Babiaku<sup>75</sup>.

Kierownik szkoły 9 września 1953 roku zorganizował Szkolną Kasę Oszczędności (SKO)<sup>76</sup>, został jej opiekunem i prowadził przez szereg lat. Uczył dzieci systematycznego oszczędzania, co w przyszłości dało pozytywne efekty.

Przez cały czas, kiedy kierował brdowską szkołą, zabiegał o wysoki poziom pracy nauczania, a także właściwe wychowanie dzieci. Zachowane protokoły z posiedzeń rad pedagogicznych z tamtych lat jednoznacznie wskazują na troskę kierownika szkoły o dzieci i ich edukację. Wielokrotnie przypominał o zachowaniu przez uczniów dyscypliny w czasie lekcji i przerw, o higienie osobistej i kulturze dzieci wobec nauczycieli oraz ich rówieśników. Mobilizował kadrę nauczycielską do sumiennego wypełniania dokumentacji szkolnej, pełnienia dyżurów i podnoszenia poziomu wyników nauczania<sup>77</sup>. Na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Pedagogicznej w dniu 9 lutego 1959 roku Józef Opic powiedział do nauczycieli:

Do dyspozycji wychowawcy przeznaczono specjalne godziny, które nauczyciel ma wykorzystać dla celów wychowawczych. Tematyka tych godzin ma być przez nauczyciela przemyślana i stanowić format zbliżający nauczyciela do ucznia, ma na celu przyzwyczajając dzieci do kultury życia codziennego. Sam temat i sposób prowadzenia powinien budzić w dzieciach zainteresowanie, a już w żadnym wypadku nie może mieć

<sup>71</sup> KSPB, rok szkolny 1948/1949, s. 12.

<sup>72</sup> KPRPB, sygn. 1, Protokół nr 2 z dnia 15 września 1950 r.

<sup>73</sup> KSPB, rok szkolny 1950/1951, s. 19.

<sup>74</sup> Tamże, rok szkolny 1951/1952, s. 22.

<sup>75</sup> Tamże, rok szkolny 1950/1951, s. 19.

<sup>76</sup> Tamże, rok szkolny 1953/1954, s. 27.

<sup>77</sup> Por. KPRPB, sygn. 1; 3-5 za lata 1945-1951; 1954-1968.

charakteru moralizatorskiego, gdyż odstrasza to dzieci i budzi w nich niechęć raczej i bierny opór niż poprawę<sup>78</sup>.

Dalej kierownik szkoły wskazał, że nauczyciele – wychowawcy sami muszą zagospodarować godziny wychowawcze. Nie ma bowiem żadnych materiałów, które pomogłyby pedagogom. Dodał:

[...] a jeśli nauczycielowi brakuje odpowiednich pomysłów, to lepiej niech nie prowadzi godziny wychowawczej, dobry pedagog wykorzysta te godziny odpowiednio do potrzeb klasy<sup>79</sup>.

Józef Opic, kiedy trzeba było, dyscyplinował podległych mu nauczycieli. Zwracał uwagę na to, co trzeba zmienić lub udoskonalić. Tak było, kiedy przypomniał swoim podwładnym o obowiązku oddzielenia pracy od spraw osobistych. Zauważył, że:

[...] imieniny nauczycieli są ich osobistą sprawą i szkoła nie jest miejscem, gdzie należy namawiać dzieci do składania prezentów, czy datków na ten cel. Manifestacje dzieci na rzecz solenizantki czy solenizanta należy odłożyć i urządzić poza szkołą<sup>80</sup>.

Bacnie przyglądał się pracy dydaktycznej i pedagogicznej nauczycieli. Jako doświadczony pedagog doradzał młodym nauczycielom, jak poprawić ich efektywność pracy. Na jednym z posiedzeń Rady Pedagogicznej podkreślił:

Każdy nauczyciel musi być do lekcji przygotowany tak pod względem rzeczowym i metodycznym. Godzina lekcyjna powinna być wykorzystana do ostatniej chwili, ażeby jak najwięcej nauczyć w szkole, a jak najmniej zadawać do domu. [...] Nauczyciele powinni porozumiewać się ze sobą, ażeby na jeden dzień nie zadawać za dużo lekcji<sup>81</sup>.

Na innym posiedzeniu Rady Pedagogicznej, poświęconym pracy szkoły, zwrócił uwagę na liczbę uczniów pozostawianych w tej samej klasie na drugi rok. Drugoroczność uczniów, zdaniem kierownika, powodowała „niesprawność szkoły”. Podał przyczynę tego zjawiska i sposób jego rozwiązania. Powiedział:

Drugorocznicy naszej szkoły to przeważnie dzieci z opóźnionym rozwojem umysłowym, które nie podążają z materiałem nauczania. W związku z tym postanowiliśmy te dzieci wysłać do Poradni Psychologicznej w Kole. Oprócz tego należy wyszukiwać różne metody nauczania [...]<sup>82</sup>.

Starania Józefa Opica, aby podnieść jakość pracy szkoły, przynosiły efekty. Kontrole władz oświatowych pozytywnie oceniały poziom wiedzy u uczniów oraz pracę nauczycieli w brdowskiej szkole. Jedną z wizytacji odbyła się na przełomie 1957 i 1958 roku.

<sup>78</sup> Tamże, 15 listopada 1954-9 września 1959, sygn. 3, Protokół nr 6 z dnia 9 lutego 1959 r., pkt 3.

<sup>79</sup> Tamże.

<sup>80</sup> Tamże, pkt – sprawy bieżące.

<sup>81</sup> Tamże, 18 listopada 1963-31 sierpnia 1968, sygn. 5, Protokół nr 7 z dnia 3 marca 1964 r., pkt 7.

<sup>82</sup> Tamże, pkt 2.

Władysław Ciupa – kierownik Wydziału Oświaty Powiatowej Rady Narodowej w Kole – po obserwacji 14 różnych lekcji, kontroli dokumentacji stwierdził, że:

Widać sumienną pracę, przygotowanie się do lekcji, stosowanie pomocy naukowych u wszystkich nauczycieli.[...] Wygląd szkoły sprawia miłe wrażenie. Praca nauczycieli podzielona jest [...] według specjalności, co także przyczynia się do osiągnięcia dobrych wyników. [...] Dzienniki lecyjne prowadzone są wzorowo, czysto<sup>83</sup>.

Wizytator Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego po przeprowadzonej kontroli w dniach 27-28 kwietnia i 3-4 maja 1960 roku<sup>84</sup> na Posiedzeniu Rady Pedagogicznej podsumował pracę szkoły i kierownika:

[...] Nauczyciele wraz z kierownikiem szkoły pracują we wspólnym zrozumieniu. Mają za sobą poważne doświadczenie pedagogiczne. Kadry takie mogą w pełni realizować program nauczania. [...]<sup>85</sup>.

Ciekawą opinię o szkole i jej kierowniku zawarła w kronice szkoły „Warszawska Babcia Kukielkowa”, która wystąpiła w Brdowie 6 marca 1956 roku z teatrykiem. Napisała:

Jakżem szczęśliwa, że tu trafiłam! Tyle miejscowości, tyle szkół przejechałam. Tyle, tyle widziałam. [...] Czemu wszędzie nie jest jednakowo? Dzieci jakie miłe, grzeczne, uczynne. Ile pracy w ich wychowanie musiał włożyć Kierownik tej szkoły [Pan] Opic wraz z gromem nauczycielskim, by na takim poziomie kultury postawić te „rozwichrzone głowy”<sup>86</sup>.

Oprócz pracy zawodowej, której oddawał się z pasją, prowadził także ożywioną działalność społeczną na rzecz lokalnej społeczności i nie tylko. Po zawierusze wojennej z inicjatywy ks. proboszcza brdowskiej parafii Zygmunta Balińskiego 18 września 1947 roku powołano Komitet Elektryfikacyjny, do którego prac energicznie włączył się Józef Opic i Kazimierz Lewandowski. W dniu 28 października 1947 roku przedstawiciele Komitetu Elektryfikacyjnego, podpisali umowę z zakładem Elektrownia we Włocławku o wykonanie linii średniego i niskiego napięcia w Brdowie, doprowadzenie prądu do kościoła, szkoły, a także do domów mieszkańców osady<sup>87</sup>. Pierwsza lampa elektryczna zapłonęła w brdowskiej szkole w dniu 8 października 1948 roku<sup>88</sup>.

Józef Opic pracował też w Gromadzkiej Radzie Narodowej w Brdowie (GrRN). Powstała ona na mocy ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych<sup>89</sup>. Podczas pierwszych wyborów, które odbyły się w dniu 5 grudnia 1954 roku, otrzymał mandat radnego<sup>90</sup>.

<sup>83</sup> Tamże, 15 listopada 1954-9 lutego 1959 r., sygn. 3, Protokół nr 3 z dnia 16 stycznia 1958 r., pkt 3.

<sup>84</sup> KSPB, rok szkolny 1959/1960, s. 44.

<sup>85</sup> KPRPB, 17 kwietnia 1959-4 listopada 1963, sygn. 4, Protokół nr 7 z dnia 4.05.1960 r., pkt 2.

<sup>86</sup> KSPB, rok szkolny 1955/1956, s. 36.

<sup>87</sup> Tamże, rok szkolny 1946/1947, s. 10.

<sup>88</sup> Tamże, rok szkolny 1948/1949, s. 12.

<sup>89</sup> Dz. U. 1954 nr 43 poz. 191.

<sup>90</sup> KSPB, rok szkolny 1954/1955, s. 30.

Był nim przez trzy kolejne kadencje. Przewodniczył inauguracyjnemu posiedzeniu rady pierwszej kadencji, która odbyła się w brdowskiej szkole<sup>91</sup>. Przyjął ślubowanie od 18 wybranych radnych<sup>92</sup>. Na pierwszym posiedzeniu został także wybrany na członka Prezydium GrRN w Brdowie na trzyletnią kadencję<sup>93</sup>. Podczas pełnienia funkcji radnego wielokrotnie zabierał głos w sprawach społecznych, dotyczących oświaty i rozwoju miejscowości. Wnioskował o lepsze zaopatrzenie sklepów w wyroby mięsne i tłuszcze przez Gminną Spółdzielnię w Babiaku<sup>94</sup>. Domagał się zwiększenia budżetu na utrzymanie i remonty szkół na terenie gromady. Protokół zapisał, że kierownik szkoły poinformował, iż:

[...] węgiel zawsze kupował na całą zimą, w tym roku jednak zamierza kupić tylko do Nowego Roku, natomiast za uzyskane tym sposobem pieniądze przeprowadzić niezbędne dalsze remonty jak pokrycie dachu papą, który jest w lichym stanie, pozakładanie uszkodzonych zamków do drzwi, pomalować okna, które nie były jeszcze w ogóle malowane<sup>95</sup>.

Apelował o postawienie nad brzegiem jeziora tablic ostrzegawczych, aby zapobiec wypadkom utonięcia<sup>96</sup>. Zaangażował się w akcję zbierania funduszy na odbudowę Warszawy. W szkole zorganizował uroczystą akademię i zabawę, z której dochód przekazano na odbudowę stolicy. Prosił innych radnych, żeby także zaangażowali się w tę akcję<sup>97</sup>. Żywo interesował się uruchomieniem piekarni w Brdowie, czemu dawał wyraz na sesjach GrRN<sup>98</sup>. Z troską informował radnych, że mimo iż dzieci mają pełen dostęp do szkół i dogodne warunki do nauki, to jednak „dzieci od nauki się odciągają”, a wśród młodzieży wzrasta liczna wybryków chuligańskich<sup>99</sup>. Zabiegał o dodatkowe fundusze na zainstalowanie przy szkole pompy na studni, czego domagał się Wydział Zdrowia<sup>100</sup>. Wraz z innymi radnymi zwracał się do Prezydium z prośbą o postaranie się o stałą pielęgniarkę i stomatologa dla ośrodka zdrowia oraz o zorganizowanie w Brdowie stałego kina. Zachęcał radnych do udziału w szkoleniach rolniczych, które w szkole prowadził<sup>101</sup>. Zgłaszał wątpliwości, czy w lokalu biblioteki powinny być urządzone zabawy taneczne, gdzie dorośli nie zapewniają młodzieży wystarczającego nadzoru<sup>102</sup>. Zabiegał o przeprowadzenie remontu budynku, w którym urzędowało Prezydium GrRN w Brdowie<sup>103</sup>.

<sup>91</sup> Archiwum Państwowe w Poznaniu. Oddział w Koninie. Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie, Protokoły Sesji Gromadzkiej Rady Narodowej, nr zespołu 531 (dalej: APP OK PGRNB PSGRN), sygn. 1, 1954-1955, protokół nr 1/54, s.1.

<sup>92</sup> Tamże, protokół nr 1/54, s.2, pkt. 4.

<sup>93</sup> Tamże, uchwała nr 1/54 w sprawie powołania członków prezydium, s.6.

<sup>94</sup> Tamże, protokół nr 4/55, s.25, pkt. 9.

<sup>95</sup> Tamże, protokół nr 5/55, s.27, pkt. 6.

<sup>96</sup> Tamże, protokół nr 6/55, s.52, pkt. 5.

<sup>97</sup> Tamże, protokół nr 10/55, s.60, pkt. 4.

<sup>98</sup> Tamże, protokół nr 10/55, s.64, pkt. 7.

<sup>99</sup> Tamże, protokół nr 11/55, s.66, pkt. 6.

<sup>100</sup> Tamże, protokół nr 13/55, s. 90, pkt. 6.

<sup>101</sup> Tamże, protokół nr 13/55, s. 91, pkt. 7.

<sup>102</sup> APP OK PGRNB PSGRN, sygn. 2, 1956, protokół nr 10/56, s. 81, pkt. 8.

<sup>103</sup> Tamże, protokół nr 6/56, s. 40, pkt. 7.

Zgłosił wniosek, aby planowana przez GS w Babiaku budowa zakładu przetwórstwa owoców powstała w Brdowie, gdyż jest tu odpowiednie miejsce pod budowę, a także położenie miejscowości jest korzystniejsze niż Babiaka<sup>104</sup>. Argumentował również, że w miejscowości Babiak jest już GS, punkt weterynarii, masarnia, budowany jest stadion i piekarnia. Wniosek został poparty przez wszystkich radnych<sup>105</sup>.

Dużym wyzwaniem dla kierownika szkoły i radnego były nieustanne problemy lokalowe w brdowskiej szkole, która pracowała na dwie zmiany. Temat ten poruszany był na kolejnych sesjach Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie, na posiedzeniach Prezydium i komisji oświatowej. Wyjaśniał i tłumaczył radnym, jakie podejmował przedsięwzięcia, by doprowadzić do rozbudowy szkoły. W jednym z protokołów napisano, że głos zabrał radny Józef Opic, wyjaśniając zebrany:

ze swoje wnioski jako kierownik szkoły przedkładał Wydziałowi Oświaty w Kole już w Planie 3-letnim tak samo i w Planie 6-letnim. W planie jest rozbudowa szkoły w Brdowie [...] po roku 1960-tym<sup>106</sup>.

Oczekiwania Józefa Opica długo jeszcze nie zostały zrealizowane. Dopiero w 1997 roku oddano do użytku dobudowaną część szkoły w Brdowie<sup>107</sup>.

Spółceństwo Brdowa doceniło aktywność Józefa Opica i w wyborach 2 lutego 1958 roku powtórnie powierzyło mu mandat radnego GrRN na trzyletnią kadencję<sup>108</sup>. Ponownie został wybrany na przewodniczącego pierwszej sesji nowej gromadzkiej rady. Znowu obdarzono go zaufaniem i wybrano do Prezydium GrRN w Brdowie<sup>109</sup>. Już na sesji inauguracyjnej Józef Opic zgłosił dwa wnioski na ręce obecnych przedstawicieli władz powiatowych. Upomniął się o lekarza specjalistę do brdowskiego ośrodka zdrowia oraz dokończenie elektryfikacji Brdowa<sup>110</sup>. W późniejszym czasie został wybrany na przewodniczącego Komisji Mandatowej GrRN w Brdowie<sup>111</sup>.

Na posiedzeniu Gromadzkiej Rady Narodowej w dniu 23 marca 1959 roku powołano Komitet Zbiórkowy na Rzecz Budowy Szkół Tysiąclecia. Celem Komitetu było zbieranie funduszy na budowę szkół, w tym doprowadzenie do rozbudowy szkoły w Brdowie. Józef Opic przedstawił radnym sytuację w oświacie w Polsce i na terenie gromady. Następnie odczytał projekt uchwały powołującej Komitet oraz określający sposoby zbierania funduszy na ten cel<sup>112</sup>.

Na sesji inauguracyjnej trzecią kadencję GrRN w Brdowie w dniu 25 kwietnia 1961 roku Czesław Racinowski zgłosił Józefa Opica, wybranego po raz trzeci do rady, do Prezydium GrRN. Tak uzasadnił swój wniosek:

<sup>104</sup> Zakład powstał w Ozorzynie pod Babiakiem. Funkcjonował do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku.

<sup>105</sup> APP OK PGRNB PSGRN, sygn. 3, 1957, protokół nr 4/57, s.19, pkt. 5.

<sup>106</sup> Tamże, sygn. 2, 1956, protokół nr 11/56, s. 84, pkt. 6.

<sup>107</sup> Uroczyste otwarcie dobudowanej części szkoły nastąpiło 10 października 1997 r. Por. Hak, *Ziściły się marzenia brdowian*, „Przegląd Kolski” 1998, nr 7, s. 4; D. Racinowski, *Rys historyczny szkolnictwa w Brdowie*, Brdów 1997, s. [12].

<sup>108</sup> APP OK PGRNB PSGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr 1/58, s. 1.

<sup>109</sup> Tamże, protokół nr 1/58, s. 1; uchwała nr 3/58, s. 4.

<sup>110</sup> Tamże, protokół nr 1/58, s. 6; pkt. 12.

<sup>111</sup> Tamże, protokół nr 9/58, uchwała nr 18/58, s. 55.

<sup>112</sup> Tamże, protokół nr 3/59, s. 17-18; uchwała nr 6/59, s. 18-20.

W poprzednich kadencjach członkiem Prezydium był radny Józef Opic, który ze swych obowiązków należycie się wywiązywał i powinien być umieszczony na liście jako kandydat na członka Prezydium<sup>113</sup>.

Wniosek poparli wszyscy radni, ale do Prezydium nie został wybrany. Na sesji GrRN w Brdowie w dniu 13 stycznia 1964 roku powołano Gromadzki Komitet Obchodów XX-lecia Polski Ludowej. W jego skład został także powołany kierownik szkoły i radny Józef Opic. Komitet upoważniony został do podejmowania wszelkich spraw związanych z organizacją obchodów dwudziestej rocznicy Polski Ludowej<sup>114</sup>. Opic pracował w Gromadzkiej Radzie Narodowej łącznie przez 9 lat.

Czynnie włączył się do prac Społecznego Komitetu Budowy Pomników, który powołano w 1956 roku. Jego celem była odbudowa pomnika Powstańców Styczniowych w miejscu bitwy i zabezpieczenie istniejących powstańczych mogił na brdowskim cmentarzu, które ulegały powolnej dewastacji<sup>115</sup>. Wykonanie zaplanowanych prac było możliwe także dzięki zgromadzonym funduszom. W tym celu organizowano przedstawienia oraz zbierano datki od mieszkańców Brdowa i okolicznych miejscowości. Czynnie do akcji zbierania funduszy włączyli się nauczyciele Szkoły Podstawowej w Brdowie z kierownikiem szkoły na czele<sup>116</sup>.

Z okazji 100. rocznicy bitwy pod Brdowem w Powstaniu Styczniowym 29 kwietnia 1963 roku Józef Opic wygłosił mowę podczas uroczystych obchodów zorganizowanych przez nauczycieli i uczniów szkoły w Brdowie<sup>117</sup>.

W 1964 roku osiągnął wiek emerytalny. Inspektor oświaty korespondencyjnie poinformował go, iż zgodnie z przepisami przechodzi na emeryturę. Syn Jerzy wspomina:

Ojciec to bardzo przeżył, że za wieloletnią pracę w tej samej jednostce został tak potraktowany<sup>118</sup>.

W żadnym z dostępnych źródeł nie ma jakiegokolwiek informacji o przejściu Józefa Opica na emeryturę. Nie ma jej w protokołach z posiedzeń Rady Pedagogicznej, w kronice szkoły. Nie ma wzmianki w protokołach z sesji Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie, mimo iż był radnym przez trzy kolejne kadencje. Syn Jerzy przypomina jeszcze jedno zdarzenie z tego okresu. Napisał:

Odwiedziłem inspektora oświaty. Rozmowa była dość „mocna”. Usłyszałem, że przyczyną takiego potraktowania mojego ojca był fakt, że był ostantacyjnym klerykałem, czego przykładem był coniedzielny udział we mszy świętej<sup>119</sup>.

Największym bodaj „przewinieniem” kierownika szkoły w Brdowie, wedle wspomnień syna Jerzego, było w mniemaniu władz oświatowych to, że:

<sup>113</sup> Tamże, sygn. 7, 1961, protokół nr 1/61, s. 31; pkt. 6.

<sup>114</sup> Tamże, sygn. 10, 1964, Wypis z protokołu Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie z dnia 13 stycznia 1964 roku w sprawie powołania Gromadzkiego Komitetu XX-lecia Polski Ludowej, s.22.

<sup>115</sup> D. Racinowski, *Społeczeństwo Brdowa w holdzie bohaterom bitwy pod Brdowem*, [w] *Brdów w dobie powstania styczniowego*, red. P. Gołdyn, Brdów 2013, s.138.

<sup>116</sup> T. Ciążkowska, *W 130 rocznicę bitwy pod Brdowem*, Brdów 1993, s.31.

<sup>117</sup> KSPB, rok szkolny 1962/1963, s. 59.

<sup>118</sup> List Jerzego Opica do autora....

<sup>119</sup> Tamże.

stwarzał podobno taką atmosferę, że za jego kadencji kierowniczej, nikt z nauczycieli nie wstąpił do partii<sup>120</sup>.

Po raz ostatni, jako kierownik szkoły, uczestniczył w uroczystym zakończeniu roku szkolnego 29 czerwca 1965 roku. Po przejściu na emeryturę wraz z rodziną wyjechał do Ksawerowa koło Łodzi. Później wielokrotnie odwiedzał Brdów. Zawsze żywo interesował się sprawami szkoły i miejscowości. Utrzymywał kontakty z niektórymi nauczycielami.

Szkoła w Brdowie była jego pierwszym, a zarazem jedynym miejscem pracy pedagogicznej i wychowawczej. Wychował wiele pokoleń brdowian. Do dziś wspominany jest jako wymagający i oddany nauczyciel, dla którego praca z młodzieżą była celem najważniejszym. Wychowankowie pamiętają, że zawsze był spokojny, życzliwy i opanowany. Nigdy nikomu nie chciał sprawić przykrości. Do każdego odnosił się z szacunkiem i godnością. Był lubiany przez uczniów, nauczycieli i mieszkańców Brdowa.

Zmarł 8 lipca 1988 roku. Został pochowany w rodzinnym grobowcu na cmentarzu rzymsko-katolickim w Pabianicach. W uroczystościach pogrzebowych uczestniczyła delegacja nauczycieli ze Szkoły Podstawowej w Brdowie oraz mieszkańcy miejscowości, z którą był związany przez tyle lat, byli też jego uczniowie i wychowankowie.

Józef Opic za swoją pracę otrzymał medal X-lecia PRL<sup>121</sup>. Odznaczony został także medalem za długoletnie pożycie małżeńskie<sup>122</sup>.

W listopadzie 2004 roku w Szkole Podstawowej w Brdowie odbył się uroczysty apel z udziałem całej społeczności szkolnej, podczas którego synowie – Jerzy i Sławomir przekazali ufundowaną przez siebie tablicę pamiątkową poświęconą ojcu Józefowi Opicowi. Na tablicy napisano:

Pamięci Józefa Opica 1904-1988 zasłużonego nauczyciela, społecznika i kierownika tej szkoły w latach 1929-1965 w setną rocznicę urodzin 1904-2004. Brdów – listopad 2004.

Podczas tego spotkania Teresa Ciążkowska – emerytowana nauczycielka i współpracownica Józefa Opica – zapoznała zebranych z biografią byłego nauczyciela, wychowawcy oraz kierownika szkoły w Brdowie. Tablica znajduje się gabinecie dyrektora szkoły.

Reasumując można śmiało stwierdzić, że nie trzeba bohaterskich czynów, by zyskać uznanie w oczach społeczeństwa. Mrówcza i uczciwa praca również może być warta szacunku i uznania. Uczciwość Józefa Opica w każdym okresie jego życia i przestrzeganie tych samych wartości również zasługują na docenienie.

## JÓZEF OPIC (1904-1988) – NAUCZYCIEL, WYCHOWAWCA I SPOŁECZNIK

**Słowa kluczowe:** Józef Opic, nauczyciel, wychowawca, społecznik, Brdów

Józef Opic żył w latach 1904-1988. Po ukończeniu studium nauczycielskiego w Łodzi rozpoczął pracę w Publicznej Szkole Powszechnej w Brdowie w 1929 roku. Pracował w niej do wybuchu II wojny światowej. W czasie okupacji podejmował się różnych zajęć, aby utrzymać rodzinę. Po wyzwoleniu powrócił do Brdowa. Pracował w szkole do przejścia na emeryturę w 1965 roku.

<sup>120</sup> Tamże.

<sup>121</sup> Tamże.

<sup>122</sup> Tamże.



W 1946 roku został kierownikiem szkoły. Oprócz pracy w szkole prowadził działalność społeczną. Pracował w straży, kółku rolniczym, Gromadzkiej Radzie Narodowej w Brdowie. Działal w różnych społecznych komitetach, m. in.: elektryfikacji, odbudowy pomników, XX-lecia PRL. Był szanowanym pedagogiem, cieszył się zaufaniem i uznaniem uczniów oraz rodziców. Po przejściu na emeryturę wyjechał z Brdowa, ale wielokrotnie tu przyjeżdżał.

JÓZEF OPIC (1904-1988) – TEACHER, EDUCATOR, SOCIAL WORKER

**Keywords:** Joseph Opic, teacher, educator, social worker, Brdów.

Józef Opic lived from 1904 to 1988. After completing teacher training in Lodz he began working in the Public School in Brdów in 1929. He worked there until the outbreak of World War II. During the occupation he took up various activities to maintain his family. After the liberation he returned to Brdów. He worked in the school until his retirement in 1965. In 1946 he became a head teacher. In addition to school work he led social activities. He worked at a fire station, in an agricultural community and in Communal National Council in Brdów. He took active part in various social committees, which among other things handled electrification, restoration of monuments or the twentieth anniversary of the Polish People's Republic. He was a respected educator, he enjoyed the confidence and appreciation of students and their parents. After his retirement he left Brdów, but repeatedly returned there.

### **Bibliografia:**

#### **Źródła:**

Archiwum Państwowe w Poznaniu

Urząd Wojewódzki Poznański

Stowarzyszenia Ochotniczej Straży Pożarnej Powiatu Kolskiego

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Oddział w Koninie

Inspektor Szkolny w Kole

Akta Józefa Opica

Szkoła Powszechna w Brdowie

Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie

Archiwum Państwowe w Łodzi

Urząd Wojewódzki Łódzki

Archiwum Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego

Archiwum Zespołu Szkół w Brdowie

Kronika Szkoły Podstawowej w Brdowie

Księga Protokołów Rady Pedagogicznej w Brdowie

Archiwum Rodzinne Jerzego Opica

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych, art. 8, (Dz. U.RP. nr 28, poz. 258).

#### **Prasa:**

„Gazeta Kolska” 1933

„ABC Kolski” Organ powiatów Kolskiego-Konińskiego-Słupcekiego i Tureckiego” 1929

„Przegląd Kolski” 1998

### **Opracowania:**

Ciążkowska T. (1993), *W 130 rocznicę bitwy pod Brdowem*, Brdów.

Hak (1998), *Ziścili się marzenia brdowian*, „Przegląd Kolski” nr 7, s. 4;

Racinowski D. (1997), *Rys historyczny szkolnictwa w Brdowie*, Brdów 1997.

Racinowski D. (2013), *Społeczeństwo Brdowa w hołdzie bohaterom bitwy pod Brdowem*, [w] *Brdów w dobie powstania styczniowego*, red. P. Gołdyn, Brdów.

Z.P. (1933), *W osadzie Brdów wre życie strzeleckie*, „Gazeta Kolska” nr 8, s.1.

*Założenie Kółka Rolniczego „Brdów” (1929)*, „ABC Kolskie. Organ powiatów Kolskiego-Konińskiego-Słupeckiego i Tureckiego” nr 82, s.1.

Zbudniewek J. (1984), *Dzieje osady brdowskiej*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, T. XXXI, z. 4.